

Asia: VN/22303/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Poliisiammattikorkeakoulu kannattaa esitystä. Asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus (Määrä ja peruste) ei saa viivästyttää esitutkintaa. Asianomistajalle aiheutunut henkilö-, omaisuus tms. vahinko tulee kuitenkin selvittää riittävällä tarkkuudella peilaten sitä epäillyn rikoksen tunnusmerkistötekijöihin. Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset helpottavat asianomistajaa tämän korvausvaatimuksen tekemisessä. Edelleen asianomistajilla on usein erilaisia vakuutuksia, jolloin vakuutusyhtiö saattaa esittää toissijaisen korvausvaateen vahingon aiheuttajalle. Rikosprosessin sujuvoittamisen kannalta on tärkeää, että syyttäjä pystyy mahdollisimman aikaisessa esitutkintavaiheessa arvioimaan, tuleeko hän ajamaan asianomistajan yksityisoikeudellisia vaateita vai ei.

2. Rikosilmoituksen kirjaaminen

Poliisiammattikorkeakoulu kannattaa esitystä, vaikkakin siihen liittyy pieniä asianosaisen sekä myös poliisin oikeusturvaan liittyviä haasteita. Voimassa oleva ohjeistus ilmoituksen vastaanottokynnykseen on sinällään varsin selkeä ja ehdoton. Asiasta kirjataan rikosilmoitus (R-ilmoitus), kun on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen Suomessa tai ulkomailla. Sekalaisilmoitus (S-ilmoitus) kirjataan esimerkiksi virka-apu-, poliisitutkinta- ja ulkomaalaisasioista. Sekavia ja puutteellisia ilmoituksia pyydetään ensisijaisesti täydentämään tai täsmentämään sen arvioimiseksi, onko asiassa syytä epäillä rikosta.

Esityksessä todetaan, että mikäli ilmoittaja ei täsmennä tekemäänsä ilmoitusta ja se on edelleen olennaisesti puutteellinen, rikosilmoitusta ei kirjata ja tästä lähetetään tieto ilmoittajalle. Tällaisiin sekä täysin perusteettomiin ilmoituksiin (Esimerkiksi pilailu ja häirintätarkoituksessa tehdyt ilmoitukset taikka psyykkisesti häiriintyneen henkilön tekemä ilmoitus) tulee jatkossakin kirjata johonkin, jotta viranomaiselle jää tieto asiasta ja siihen

liittyvästä päätöksestä. Samalla ilmoittaja tulee myös tietoiseksi, että hänen ilmoittamansa asia on käsitelty. Voimassa olevaa ohjeistusta sekä käytössä olevaa tietojärjestelmää tulisi päivittää.

Tällaisista asioista voisi kirjata sekalaisilmoituksen (S-ilmoitus), johon lisättäisiin asianimike ”Poliisille tehty ilmoitus”. Ilmoituksen selostusosasta tulisi ilmetä ilmoituksen pääsisältö sekä poliisin mahdollisesti tekemät ilmoituksen täydennys-/täsmennyspyynnöt. Asiaan liittyvän tapauspäätöksen (TP-päätös) päätöspäätösteena voisi olla ”Tehty ilmoitus ei anna aiheutta rikosilmoituksen kirjaamiseen”. Mikäli kyseessä on useita ilmoituksia tehtailevasta henkilöstä, voitaisiin hänen uudet ilmoitukset liittää hänen aikaisemmin tekemäänsä ilmoitukseen, jonka jälkeen hänelle lähetettäisiin sama tieto ”Tehty ilmoitus ei anna aiheutta rikosilmoituksen kirjaamiseen”. Asiaa ei tarvitsisi erikseen perustella päätöksessä, koska asia ilmenee tehdyn ilmoituksen selostusosasta. Tällaisessa päätöspäätösteena riittäisi viittaus tulevaan lakipykälään (Esitutkintalaki 3 luku 1 § 2 momentti), joka voisi olla kirjattu em. päätöspäätösteeseen. Tietojärjestelmässä asia päätettäisiin (TP-päätös) sen jälkeen, kun tieto on lähetetty ilmoituksen tekijälle. Tieto voitaisiin lähettää pääsääntöisesti sähköisesti ja erityisesti syystä paperisena tulosteena. Tällä varmistettaisiin mm. ROL 1 luvun 14 §:n mukainen asianomistajan toissijainen syyteoikeus. Voimassa oleva ohjeistus mahdollistaa tällä hetkelläkin useamman rikosepäilyn (Asianimike) käsittelemisen yhdessä rikosilmoituksessa ja ilmoituksia on mahdollista yhdistää toisiinsa.

3. Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Poliisiammattikorkeakoulu kannattaa esitystä. Tämä lisää poliisin valmiuksia suorittaa esitutkintatehtäviä ns. yhden kosketuksen perusteella, joka tuo resurssisäästöjä.

4. Ilmoitus epäillyn oikeuksista ja kuulusteltavalle tehtävät ilmoitukset

Poliisiammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan ilmoituksen lisäämisellä epäillyn asemassa olevalle ei välttämättä ole merkitystä, koska asia kuuluu viime kädessä tuomioistuimen ratkaistavissa oleviin kysymyksiin. Toisaalta asia liittyy muihinkin epäillylle ilmoitettaviin asioihin (Esimerkiksi itsekriminointisuoja-asiasta ilmoitettaessa epäilty saattaa kysyä kuulustelijalta, mikä vaikutus sillä on, mikäli hän puhuu).

5. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuus sekä loppulausuntomenettely

Voimassa oleva esitutkintalaki ja ohjeistus mahdollistavat jo tällä hetkelläkin varsin syvällisen esitutkintayhteistyön. Haasteena on toisinaan se, ettei tähän riitä lähinnä syyttäjäpuolelta aika. Loppulausuntomenettely hyödyttää poliisin ja syyttäjän välistä esitutkintayhteistyötä ja se saattaa toisinaan vähentää syyttäjän lisätutkintapyyntöjen tarvetta. Rikosprosessin sujuvoittamisen kannalta loppulausuntomenettelyn haasteena on myös se, etteivät asianosaiset välttämättä halua antaa asiassa loppulausuntoa, vaikkakin he olisivat tätä itse pyytäneet esitutkinnassa. Esitutkinta-asiaan liittyvät tulkinvaraiset ja toisaalta näytöllisesti haastavat asiat saattavat kuitenkin olla asianosaisten (Erityisesti epäilty) kannalta tarkoituksenmukaisempaa käsitellä vasta tuomioistuinvaiheessa, jolloin he eivät ota kantaa loppulausunnossa mm. riitaisiin asioihin sekä todisteluun liittyviin kysymyksiin. Asianosaisten esitutkintavaiheen passiivisuus ei kuitenkaan estä häntä esittämästä uusia todisteita ja mahdollisia lisätutkintapyyntöjä tuomioistuinvaiheessa. Tämä

on jatkossakin selkeä haaste, joka ei poistu pelkästään poliisin ja syyttäjän välisen esitutkintayhteistyön tiivistämisellä.

6. Perusteluvelvollisuuden keventäminen

Poliisiammattikorkeakoulu kannattaa esitystä. Poliisin tekemisien päätöksiä ja vaatimusten perusteluissa on edelleen puutteita ja niissä käytetään vakiofraaseja, jotka eivät välttämättä sovellu sinällään ratkaistavana olevaan konkreettiseen asiaan. Asia on huomioitu poliisin tutkinto- ja täydennyskoulutuksessa. Esityksessä todetaan, että perusteluiden keventämisestä huolimatta perustelut tulee laatia asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla. Poliisin tutkinto- ja täydennyskoulutuksessa ja yksiköissä annettavassa työpaikkakoulutuksessa tulee jatkossakin kiinnittää erityistä huomiota päätöksen rakenteeseen ja perusteluihin. Yksinkertaisissa asioissa tulisi pystyä jatkossa hyödyntämään mm. tekoälyä päätösten perusteluissa.

7. Yleistiedoksianto erityisen laajoissa rikosasioissa

Poliisiammattikorkeakoulu kannattaa esitystä. Tietoverkkoavusteisten rikosten määrä ei tule vähenemään. Viranomaisten ja erilaisten yritysten tietojärjestelmiin tullaan jatkossakin kohdistamaan erilaisia tietomurtoja sekä muuta rikollista toimintaa, jolloin suurien ihmismäärien tiedot ovat vaarassa joutua rikollisten haltuun. Mahdollinen yleistiedoksianto säästää viranomaisresursseja huomattavasti.

8. Tiedottaminen esitutkinnassa

Poliisiammattikorkeakoulu kannattaa esitystä, joka on hyvin perusteltu. Henkilön nimen vahvistamisessa on kuitenkin käytettävä harkintaa siten, ettei ketään aiheettomasti leimata asiassa tai toisaalta edistetä jonkun asianosaisen julkisuushakuisuutta.

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Tiedoksiantosäätely

Poliisiammattikorkeakoulu kannattaa esitystä. Tosin puhelintiedoksiantoihin saattaa liittyä toisinaan haasteita mm. sen suhteen, ymmärtääkö kohdehenkilö, mistä asiassa on kyse. Kohdehenkilöt saattavat toisinaan olla esimerkiksi vahvasti päihdeongelmaisia, eivätkä välttämättä puhelussa edes ymmärrä, saati jälkikäteen muista, kenen kanssa asioivat.

2. Kirjallinen menettely

Poliisiammattikorkeakoulu kannattaa esitystä, joka laajentaa kirjallisen menettelyn käyttöalaa erittäin paljon. Rangaistusmaksimin nostaminen neljään vuoteen laajentaa soveltamisalaa useampaan törkeään tekemuodon rikokseen eli toisinaan varsin vakaviinkin rikosasioihin. Esitutkinnassa korostuu laatuvaatimukset ja yhteistyö syyttäjän kanssa, jotta rikosnimikkeet vastaavat oikeuskäytäntöä. Aineellisen totuuden selvittämisessä suostumus kirjalliseen menettelyyn saattaisi olla tarkoituksenmukaista kysyä esitutinnan loppuvaiheessa, jolloin todistelun kannalta keskeiset asiat on saatu selvitettyä.

3. Poissaolokäsittely

Poliisiammattikorkeakoulu kannattaa esitystä.

Ehdotusten vaikutukset ja muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin?

Ehdotetuilla muutoksilla sujuvoitetaan rikosprossia, vaikkakaan poliisihallinnolle sillä ei ole kovinkaan suurta taloudellista vaikutusta. Poliisille tulee jatkossakin hoidettavaksi esitutkintatehtäviä. Esitetyillä muutoksilla poliisin on mahdollista organisoida esitutkintatehtävien suorittamista uudelleen. Samalla esitutkintayhteistyötä syyttäjän kanssa tulee lisätä.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

Poliisiammattikorkeakoululla ei ole huomioita asiaan.

3. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

Esityksessä on jätetty vähemmälle huomioille asianosaisten avustajien rooli esimerkiksi esitutkinnassa ilmoitettaviin asioihin sekä kirjalliseen menettelyyn. Edelleen esityksellä tulee olemaan vaikutusta rangaistusten täytäntöönpanoon, jota olisi hyvä myös arvioida.

Ranki Mika
Poliisiammattikorkeakoulu